

Possibilities of Application in Agriculture World Experience of Increasing the Productivity of Irrigated Lands in our Country

Shohudzhaeva Zebo Safoevna

Аннотация. Мамлакатимизда амалга ошириладиган аграр ислохотларнинг муваффақияти кўп жihatдан жаҳон тажрибасида қўлга киритилган ютуқларни ўрганиш ва умумлаштириш асосида уларни Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини ҳисобга олган ҳолда амалиётга татбиқ этишга боғлиқ. Ушбу мақолада суғориладиган ерлар унумдорлигини оширишни рағбатлантиришда жаҳон тажрибаси ўрганилган ва уни мамлакатимиз қишлоқ хўжалигига татбиқ этиш борасидаги таклифлар ишлаб чиқилган.

Ключевые слова: сув танқисли, ерларнинг мелиоратив ҳолати, ерларнинг сифати, сувтежамкор ресурслар, ер ва сув ресурсларини муҳофаза қилиш, ирригация ва мелиорация тадбирлари.

Кириш. Республикамизда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши жараёнида интенсив равишда фойдаланиш мумкин бўлган суғорма экин майдонлари миқдори ва салмоғининг жуда камлиги, яъни мамлакат бўйича 25,3 млн. га атрофидаги қишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг фақатгина 4,3 млн. гектари (16,9 фоиз) суғориладиган ерлардан иборатлиги, глобал иқлим ўзгариши туфайли сув танқислиги ортиб бориши башорат қилинаётган ҳозирги пайтда, айниқса келажакда, суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш механизмларини жорий этиш заруриятини ҳар доимгидан ҳам долзарб муаммолардан бирига айлантормоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги, 2017 йил 9 октябрдаги ПФ-5199-сон “Фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан самарали фойдаланиш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2019 йил 17 июндаги ПФ-5742-сон “Қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан самарали фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853-сон “Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармонларида суғориладиган ерлар унумдорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирлар белгилаб берилганлиги билан алоҳида аҳамиятга эгадир.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган аграр ислохотларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан жаҳон тажрибасида қўлга киритилган ютуқларни ўрганиш ва умумлаштириш асосида уларни Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини ҳисобга олган ҳолда амалиётга татбиқ этишга боғлиқ. Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлар, айниқса, суғориладиган ерлар унумдорлигини оширишни рағбатлантириш бўйича жаҳон амалиётида бой тажриба тўпланган. Бу соҳада ривожланган мамлакатлар тажрибаси алоҳида аҳамиятга эга. Шу билан бирга ривожланган мамлакатларнинг аксариятида ер хусусий мулк эканлиги ва шу жиҳатдан республикамиздан фарқ қилишини ҳам эътибордан четда қолдирмаслик лозим.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Мамлакатимизда ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятлари ва истиқболлари, ер унумдорлигини оширишни рағбатлантириш тизимини такомиллаштиришнинг илмий-амалий жиҳатлари иқтисодчи-олимлар Ф.Қ.Қаюмов, Р.Х.Хусанов, Қ.А.Чориев, А.А.Абдуғаниев, Ф.Жўраев, А.Қ.Исмоилов, Ў.П.Умирзоқов, Т.Х.Фармонов, А.С. Алтиев, Р.Х.Эргашев, О.М.Муртазаев, Ш.Т.Хасанов ва бошқаларнинг илмий тадқиқотларида ўз аксини топган.

Тадқиқот методлари. Тадқиқот жараёнида иқтисодий таҳлил қилиш, қиёсий таққослаш, статистик гуруҳлаш ва бошқа усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Аграр соҳа тармоқлари ўртасида самарали уйғунликни таъминлаш ҳамда экологик жиҳатдан барқарор ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш бугунги куннинг долзарб масаласи ҳисобланади. Иқтисодийни модернизациялаш шаротида ушбу масаланинг ҳал этилиши натижасида қишлоқ хўжалигида аҳолининг ва саноат тармоқларининг эҳтиёжларини қондира оладиган экологик жиҳатдан тоза ва сифатли қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарилиши таъминланади.

Қишлоқ хўжалигида чуқур таркибий ўзгаришлар ва иқтисодий ислохотларни амалга ошириш жараёни ҳозирги босқичида ерлар ҳолати, унинг сифати қишлоқ хўжалиги ишлаб

чиқаришида олдинги ўринга чиқмоқда, бундай дейишимизга сабаб, республикамизда қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ерларнинг 40-50 %и мелиоратив ҳолати турли хил шўрланиш даражасига эга эканлиги маълумдир. Бу жараённинг ўсиб бориш тенденцияси кузатилмоқдаки, бундай ҳолатларда қишлоқ хўжалиги ерлари оборотдан чиқиб кетишига сабаб бўлмоқда.

Аҳоли сони ўсиши қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талабнинг ошиб боришига олиб келади, бу эса ер участкаларини турли мақсадларга ажратиш (саноат корхоналари, ижтимоий инфратузилма барпо қилиниши ва шу кабилар) мавжуд ер ресурсларидан, яъни суғориладиган ерлардан самарали фойдаланиш механизмларини доимо такомиллаштириб борилишини талаб қилади.

Бинобарин, қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерлар унумдорлигини оширишни рағбатлантириш бўйича жаҳон амалиёти бой тажрибага эга бўлиб, бу соҳада ривожланган мамлакатлар тажрибаси алоҳида аҳамиятга эга. Шу билан бирга ривожланган мамлакатларнинг аксариятида ер хусусий мулк эканлиги ва шу жиҳатдан республикамиздан фарқ қилишини ҳам эътибордан четда қолдирмаслик лозим.

АҚШ қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий шакли фермалар ҳисобланади. Барча фермалар икки гуруҳга, яъни кичик ва йирик фермаларга бўлинади. Кичик фермаларга йиллик даромади 250 минг долларгача бўлган фермалар киритилади. Йирик фермаларнинг йиллик даромадлари 250 минг ва ундан кўп миқдорни ташкил қилади¹. АҚШ қишлоқ хўжалигини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимида давлат товар дастурлари алоҳида ўрин тутиб, унда ерларнинг унумдорлигини сақлаш ва ошириб боришга алоҳида эътибор қаратилади. Ерлар унумдорлигини ошириш, мелиоратив ҳолатини яхшилаш тадбирлари асосан давлат томонидан молиялаштирилади. Давлат товар дастурлари доирасида бажариладиган ишларнинг 26 %и кичик фермалар, қолган қисми йирик фермалар томонидан амалга оширилади. Шуниси диққатга сазоворки, йирик фермалар ирригация ва мелиорация тадбирларини асосан ўз маблағлари ҳисобига молиялаштирадилар, кичик фермаларда бу тадбирларнинг 95 %и давлат томонидан молиялаштирилади².

АҚШ Қишлоқ хўжалиги вазирлигида Давлат тупроқ хизмати фаолият юритади. Унинг асосий вазифаси тупроқ унумдорлиги мониторингини юритишдан иборат. Бу ташкилот томонидан аниқ ер участкалари учун муайян технологиялар ишлаб чиқилган бўлиб, бу технологиялар тупроқ унумдорлигининг пасайиб кетишига йўл қўймайди, шу сабабли фермер тупроқ унумдорлиги тўғрисида қайғурмайди. Такдим этилган аниқ технологиялар ва тавсиялар асосида у кредит олади ва суғурта қилинади. Агар Давлат тупроқ хизмати томонидан тавсиялар берилган бўлса, кўзда тутилмаган (форс-мажор ҳолати) зарар суғурта компанияси томонидан тўлаб берилади³. Юқоридагилардан кўринадики, АҚШда ер унумдорлигини ошириб боришнинг аниқ механизми ишлаб чиқилган.

Хитойдаги жами ҳайдаладиган ерларнинг 41 %ини 1-тоифали ерлар ташкил этади. Бу ерлар ўзининг юқори унумдорлиги билан ажралиб туради. 2-тоифали ерлар ўртача сифатга эга бўлган ерлар бўлиб, жами ҳайдаладиган ерларнинг 35 %и мазкур ер тоифасига тўғри келади. 3-тоифали ерлар сифати ёмон ерлар ҳисобланади ва жами ҳайдаладиган

¹Экономика США /Под ред. В.Б. Супяна. – СПб.: Питер, 2009. – С.321

²Ўша жойда

³Куст Г. Земля, погубленная за наш счет / <http://www.forbes.ru>

ерларнинг 20 %ини эгаллайди. Жами ҳайдаладиган ерларнинг 4 %и қишлоқ хўжалигига яроқсиз ерлар ҳисобланади⁴.

Жами ҳайдаладиган ерларнинг 60 %га яқинини унумдорлиги турли омиллар таъсирида паст бўлган ерлар ташкил этади. Хусусан, жами ҳайдаладиган ерларнинг 8,5 %и эрозияга учраган, 11,4 %и эрозия хавфини ошишига олиб келадиган текис бўлмаган майдонда жойлашган, 9,2 %и сув босган майдонлар, 6,6 %и кучли шўрланган, 10 %дан кўпроғида қум таркиби ҳаддан зиёд юқори, 3,5 %и етарли даражада чуқур бўлмаган унумдор қатламга эга, 0,4 %и тошлоқ ерлар, 9,3 %и сув билан етарли даражада таъминланмаган, 1,1 %и етарли ҳароратга эга эмас⁵.

Қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларнинг чекланганлиги, аҳоли сони кўплиги ва зичлик даражаси юқорилиги, урбанизация даражаси ошиши, мамлакат иқтисодиётининг юқори суръатларда ривожланиши ва бунинг натижасида қишлоқ хўжалиги оборотидан ер майдонлари чиқиб кетиши ҳамда экологик муаммолар кескинлашуви ер унумдорлиги ва ердан фойдаланиш самарадорлигини оширишни энг долзарб муаммолардан бирига айлантирди. Шу муносабат билан ер унумдорлигини ошириш, ер майдонлари, айниқса, ҳайдаладиган ерлар майдонининг қисқаришини олдини олиш бўйича кескин чоратadbирлар тизимини ишлаб чиқишни тақозо этмоқда.

Бугунги кунда Хитойда ер унумдорлигини ошириш соҳасида амалга оширилаётган чоратadbирлар тўғрисида сўз юритганда, шуни алоҳида қайд этиш лозимки, ерларнинг сифати давлат томонидан қатъий назоратга олинган. Уни назорат қилиш, мониторингини юритиш 1986 йилда қабул қилинган “Ерларни бошқариш тўғрисида”ги Қонун билан тартибга солинади. Бевосита ХХР Давлат Кенгашига бўйсунувчи Ерларни бошқариш Давлат бюроси қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлар, айниқса, ҳайдаладиган ерларнинг муомаладан чиқиб кетмаслиги, ер унумдорлигини оширишни рағбатлантириш ва ер сифатини ёмонлашгани учун ҳуқуқий жавобгарлик масалалари билан шуғулланади. Шу жумладан, мелиоратив дастурларни молиялаштириш асосан давлат ва давлат-хусусий шерикчилик асосида амалга оширилади.

Туркия ҳудудининг ҳажми бўйича дунёдаги йирик мамлакатлардан бири саналади. Мамлакат ҳудудининг 44,3 %ини ўрмонлар ва 55,7 %ини қишлоқ хўжалик ерлари ташкил қилади. Унумдор ерларнинг 81,6 %и лалми ерлар, 18,4 %и ирригация усулида суғорилади. Суғориладаган ерлар ҳажми бўйича мамлакат Европада 3-ўринни эгаллайди. Туркия Европа Иттифоқига аъзо бўлиши билан унумдор ерлар ҳажмини 41 млн. гектарга етказишни режалаштирган ва бу майдон Европа Иттифоқи ерларининг 22 %ига тенг бўлади⁶.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, Туркия сўнгги йилларда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича сезиларли муваффақиятларга эришди. Хусусан, турли йиллардаги тафовутларга қарамасдан, Туркия анжир, ўрик ва майиз ишлаб чиқариш бўйича жаҳонда 1-ўринда, сабзавот ва узум ишлаб чиқариш бўйича 4-ўринда, тамаки ишлаб чиқариш бўйича 6-ўринда, пахта ишлаб чиқариш бўйича 7-ўринда ва буғдой ишлаб

⁴ Линь Фэй Х. Рынок земли Китая в новых экономических условиях // Пробл. теории и практики упр. - 2009. - N 6. - С.67.

⁵ Линь Фэй Х. Рынок земли Китая в новых экономических условиях // Пробл. теории и практики упр. - 2009. - N 6. - С.69.

⁶ www.reach4turkey.com

чиқариш бўйича 8-ўринда туради⁷. Бу муваффақиятлар кўп жihatдан суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини ошириш борасида амалга ошириладиган чора-тадбирлар билан боғлиқ, яъни мелиоратив тадбирларни молиялаштиришда хусусий ер эгаларининг иштироки ҳам кузатилади.

Туркияда қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерлар унумдорлигини оширишда давлат томонидан Жануби-Шарқий Анатолия лойиҳасининг ўрни бекиёс бўлди. Ушбу ирригация тизимининг ишга туширилиши натижасида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини сезиларли даражада оширишга эришилди.

Суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини ошириш бўйича юқорида кўриб чиқилган мамлакатлар тажрибаси шундан далолат берадики, ерлар унумдорлигини ошириш бўйича ишларни молиялаштириш энг аввало, давлат томонидан амалга оширилади. Шу билан бирга ердан фойдаланувчиларнинг ер унумдорлигини оширишдан манфаатдорлигини таъминлаш механизмини ишлаб чиқиш ер унумдорлигини сақлаб қолиш ва оширишда алоҳида аҳамиятга эга.

Ер ресурсларидан самарали фойдаланиш ўз навбатида сув ресурсларидан ҳам оқилона фойдаланиш заруриятини келтириб чиқаради. Республиканинг ягона давлат сув фонди таркиби республика ҳудудидаги дарёлар, кўллар, сув омборлари, бошқа ер усти сув ҳавзалари ва сув манбалари, канал ва ҳовузларнинг сувларидан, ер ости сувлари ва музликлардан иборат.

Глобал иқлим ўзгариши, аҳоли сонининг ва иқтисодиёт тармоқларининг ўсиши, уларнинг сувга бўлган талаби йил сайин ошиб бориши туфайли сув ресурсларининг тақчиллиги йилдан-йилга кучайиб бормоқда.

Фойдаланилган ўртача йиллик сув миқдори 51-53 миллиард куб метрни, жумладан, 97,2 фоизи дарё ва сойлардан, 1,9 фоизи коллектор тармоқларидан, 0,9 фоизи эса ер остидан фойдаланиб, ажратилган сув олиш лимитига нисбатан 20 фоизга қисқарган.

Таъкидлаш жоизки, Қашқадарё вилоятининг табиий шарт-шароитлари, тупроқ таркиби ва мелиоратив ҳолати, ерларнинг сифат кўрсаткичлари ва шўрланиш даражасидан келиб чиққан ҳолда бу соҳада улкан амалий чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ҳамда амалиётга татбиқ этиш талаб қилинади. Ер ости сувлар сатҳини меъёр даражада ушлаб туриш, ерларнинг шўрланиш даражасини пасайтириш орқали мелиоратив ҳолатини яхшилашга қаратилган тадбирларга тизимли ёндашишни тақозо этади. Бундай тизим ўз ичига техник, технологик, ташкилий, ҳуқуқий, иқтисодий ва экологик омилларни қамраб олиши ҳамда аниқ амалий вазифаларни ечишга йўналтирилган бўлиши мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, ушбу тизимни амалга оширишдан кўзланган мақсадга эришишга қаратилган вазифаларни аниқ шароитлардан келиб чиққан ҳолда белгилаш мақсадга мувофиқдир. Бунда асосан: суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш мақсадида, биринчидан, сув ресурсларидан фойдаланишнинг тартиб-қоидаларини яратиш ва услубларини танлаш; иккинчидан, ер ости сувларининг кўтарилиб кетишини олдини олиш ва сувни тежовчи техника ва технологияларни қўллаш; учинчидан сув ресурсларидан пуллик фойдаланиш механизмини жорий қилиш ва сувдан самарали фойдаланганлик учун

⁷ İSTATİSTİK GÖSTERGELER Statistical Indicators 1923-2008 / TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU Turkish Statistical Institute. Istanbul. 2010. – P.195

рағбатлантирувчи механизмларини жорий этиш ва тўртинчидан сув ресурсларидан самарасиз фойдаланганлик учун жаримавий усулларни қўллаш мақсадга мувофиқдир. Тизимнинг иқтисодий омилларига ягона ер солиғи суммасидан чегириб қолиш амалиётини қўллаш орқали ерлардан самарали ва оқилона фойдаланишни тақозо этади. Жумладан, ернинг табиий унумдорлиги 14 ц/га эканлигини ҳисобга олсак, ўртача ва кучли шўрланган ерларда маҳсулот етиштираётган фермер хўжаликлари учун ягона ер солиғи имтиёзи қуйидаги шкалада бўлса мақсадга мувофиқ бўлади:

- 14-20 ц/га – ягона ер солиғи суммасидан 8-10 % чегирма бериш;
- 20-25 ц/га бўлса - ягона ер солиғи суммасидан 13-15% чегирма бериш;
- 25-30 ц/га бўлса - ягона ер солиғи суммасидан 18-20 % чегирма бериш;
- 30 центнерда юқори бўлса - ягона ер солиғи суммасидан 22-25% чегирма бериш.

Бизга маълумки, Қашқадарё вилоятининг суғориладиган ерларидан 52%и шўрланмаган, 35,5% и кучсиз шўрланган, 9,9 %и ўртача шўрланган ва 2,6%и кучли шўрланган ерлардан иборатдир.⁸ ЎЗПИТИ маълумотларига кўра кучсиз шўрланган ерлардан пахта ҳосилдорлиги 15-20%гача, ўртача шўрланган ерлардан 35-40% гача ва кучли шўрланган ерлардан 80-85%гача камайиши илмий асосланган.⁹ Дарҳақиқат кучсиз ва ўртача шўрланган ерларда олиб борилган тадбирлар бир йилда яхши натижа бериши мумкин, бироқ кучли шўрланган ерларда эса кўпроқ маблағ сарфланиши билан бир қаторда тадбирнинг муддати узоқ чўзилиши мумкин. Бундай ерлардан даромад олиб бўлмаслиги ёки олиб бориладиган тадбирга етарли даражада маблағ бўлмаслигини инобатга олиб, фермерларнинг кучли шўрланган ерларидан юқори ҳосилдорликка эришишларини рағбатлантириш мақсадида ягона ер солиғидан чегирма бериш таклифини берамиз.

Мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришнинг келгуси даврга мўлжалланган башорат кўрсаткичларининг ишлаб чиқилиши давлатнинг узоқ ва ўрта муддатга мўлжалланган стратегик вазифаларини белгилаб олишда муҳим аҳамият касб этади.

Дарҳақиқат, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси сув хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони ўз вақтида қабул қилинган меъёрий ҳужжатлардан бўлиб ҳисобланади.

Бинобарин, ушбу фармонда мамлакатимизда 2020-2030 йилларда аҳолини ва иқтисодиётнинг барча тармоқларини сув билан барқарор таъминлаш, суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сув хўжалигига бозор тамойиллари ва механизмларини ҳамда рақамли технологияларни кенг жорий этиш, сув хўжалиги объектларининг ишончли ишлашини таъминлаш ҳамда ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги чора-тадбирларни қўллаш белгилаб олинди:

- суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва барқарорлигини таъминлаш, ерларнинг унумдорлигини оширишга кўмаклашиш, тупроқнинг шўрланиш даражасини пасайтириш ва унинг олдини олиш бўйича самарали технологияларни қўллаш;

⁸ Қашқадарё вилоят кишлок хўжалиги маълумотлари.

⁹ ЎЗПИТИИ, “Пахта справочниги”, –Тошкент. 1989 . – б. 45

- сув хўжалигида бозор иқтисодиёти тамойилларини, жумладан, сувни етказиш харажатларининг бир қисмини босқичма-босқич сув истеъмолчилари томонидан қоплаш тизимини жорий қилиш, тушган маблағларни сув хўжалиги объектларини ўз вақтида сифатли таъмирлаш-тиклаш, рақамли технологияларни жорий қилиш ҳамда самарали бошқаришга йўналтириш;

1-расм. Қашқадарё вилоятида сув тежовчи технологияларни жорий этиш истиқболлари

- сув хўжалигида давлат-хусусий шериклик ва аутсорсингни жорий этиш, алоҳида сув хўжалиги объектларини фермер, кластер ва бошқа ташкилотларга фойдаланиш учун бериш ҳамда тежалган маблағларни сув хўжалиги объектларини модернизация қилиш ва ходимлар меҳнатига ҳақ тўлаш ва рағбатлантиришга йўналтириш;
- сув ресурсларини интеграциялашган ҳолда бошқариш тамойилларини жорий қилиш, аҳолини сув билан кафолатли таъминлаш, иқтисодиёт тармоқларига сувни барқарор етказиб бериш, сувнинг сифатини яхшилаш ва атроф-муҳитнинг экологик мувозанатини сақлаш;
- сув ресурсларини бошқариш тизимини такомиллаштириш, сувдан фойдаланиш ва сув истеъмоли ҳисобини юритишда “Smart Water” (“Ақлли сув”) ва шу каби рақамли технологияларни жорий қилиш;

- қишлоқ хўжалиги экинларини етиштиришда сув тежовчи суғориш технологияларининг жорий қилинишини янада кенгайтириш ва давлат томонидан рағбатлантириб бориш, ушбу соҳага хорижий инвестициялар ва грантларни жалб қилиш.

Маълумки, томчилатиб суғоришни жорий қилган юридик шахсларнинг томчилатиб суғорилаётган ер майдони 5 йил муддатга ягона ер солиғидан озод қилинади. Бу имтиёз 1 га майдон учун ўртача 130-150 минг сўмни ташкил этади. Қуйидаги расмда Қашқадарё вилоятисуғориладиган ерларида сув тежовчи технологияларни жорий этишнинг истикболлари келтирилган бўлиб, бунда 2023 йилга бориб жами суғориладиган 514, 5 минг гектар ерни 49 фоизига сув тежовчи технологияларни қўллаш режалаштирилмоқда. Бу эса нафақат сув ресурсларини тежалишига балки, ерларнинг мелиоратив ҳолати яхшиланишига олиб келади.

Хулоса. Суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини оширишни рағбатлантириш бўйича ўрганилган давлатлар тажрибасидан мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида фойдаланиш қуйидаги йўналишларда амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

1. Суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини оширишни рағбатлантириш учун АҚШ тажрибасига кўра муайян шартларга амал қилаётган, ер ва сув ресурсларини муҳофаза қилиш, ер унумдорлигини ошириш тадбирларини амалга ошираётган фермерлар ишлаб чиқарган маҳсулотларнигина давлат томонидан сотиб олиш учун кафолатланган нархлар тақдим этиш;
2. Аниқ ер участкалари учун тупроқ унумдорлигини аниқлаш бўйича зарур бўлган технологиялар ва тавсиялар ишлаб чиқиш асосида АҚШ ва Япония тажрибасига кўра, фермер хўжаликлариغا маслаҳат хизматларини кўрсатиш, ушбу технологиялар ва тавсиялар асосида фермер хўжаликлариغا суғориладиган ер унумдорлигини ошириш мақсадида кредитлар тақдим этиш ва суғурта хизматини кўрсатиш;
3. Хитой ва Туркия тажрибасига кўра, суғориладиган қишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини оширишга қаратилган узоқ муддатли дастурларни молиялаштиришнинг давлат-хусусий шерикчилик асосидаги аниқ механизмларини ишлаб чиқиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Экономика США /Под ред. В.Б. Суляна. – СПб.: Питер, 2009. – С.321
2. Шохужаева Зебо Сафоевна. Зарубежный опыт в сельском хозяйстве по использованию водных ресурсов // Economics. 2020. №1 (44). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-v-selskom-hozyaystve-po-ispolzovaniyu-vodnyh-resursov> .
3. Shoxo'jayeva Z. S., Norqobilov M. Problems of rational use of water resources in agriculture of the Republic of Uzbekistan //Наукаитехника. Мировыеисследования. – 2020. – С. 25-28.обращения: 03.03.2021).
4. Efficiency Of Formation And Use Of Water Resources In Irrigated Agriculture Of The Republic Of Uzbekistan. ZS Shoxujaeva, MN Utkirovna - The American Journal of Interdisciplinary Innovations, 2020

5. Шохўжаева З.С., Маманазарова Н.Ж. Эффективность инновационных процессов в сельскохозяйственном развитии //Минтақа иқтисодий ва инвестицияларнинг молиявий-ҳуқуқий ва инновацион жиҳатлари. – 2020. – С. 329-333.
6. Shoho'jaeva Z.S. Problems and solutions in the water sector of the region //Наукаитехника. Мировыеисследования. – 2020. – С. 21-24.
7. ШохўжаеваЗ.С.,АқбароваШ.Я.Эффективностьинвестицийвэкономикую Кашкадаринскойобласти//Минтақаиқтисодийваинвестицияларнингмолиявий ҳуқуқийваинновационжиҳатлари. – 2020. – С. 203-208.
8. Z.S.Shoxujaeva. Economic efficiency of water resources use in the agricultural sector. Monograph. Т.: "Economy and Finance" Publishing House, 2012.<http://scholar.google.com/scholar?cluster=9083367974115155298&hl=en&oi=scholar>
9. Shoxujaeva Zebo Safoevna, Mamanazarova Nasiba Juraevna. Analysis of economic efficiency of the use of irrigated land in agriculture and factors on them. https://cibg.org.au/index.php/cibg/article/view/article_10445.html
10. Shoho'jaeva Zebo Safoevna, Samandarov Mirzoxid Mirjamilovich. Development of entrepreneurship and improvement of organizational and economic bases of its state regulation. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00780.1.
11. Shoho'jaeva Zebo Safoevna, Murodova Nargiza Utkirovna. Organizational and economic basis for the development of cotton and textile clusters. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00531.0
12. Shoho'jaeva Zebo Safoevna, Temirova Feruza Sagdullaevna. Food provision of the population of the Republic of Uzbekistan in pandemy conditions: problems and solutions. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. <https://saarj.com>. ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021 Impact Factor: SJIF 2020 = 7.492. DOI 10.5958/2249-7137.2021.00535.8.
13. Куст Г. Земля, погубленная за наш счет / <http://www.forbes.ru>.
14. Линь Фэй Х. Рынок земли Китая в новых экономических условиях // Пробл. теории и практики упр. - 2009. - N 6. - С.67.
15. Линь Фэй Х. Рынок земли Китая в новых экономических условиях // Пробл. теории и практики упр. - 2009. - N 6. - С.69.
16. İSTATİSTİK GÖSTERGELER Statistical Indicators 1923-2008 / TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU Turkish Statistical Institute. Istanbul. 2010. – P.195
17. Қашқадарё вилояти қишлоқ хўжалиги маълумотлари.
18. ЎЗПИТИИ, “Пахта справочниги”, –Тошкент. 1989 . – б. 45